

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Hallitusohjelma korostaa maahan muuttaneen omaa vastuuta kotoutumisestaan. Kotoutumisen edistäminen on nimenomaan tätä työtä eli maahan muuttaneen tukemista, jotta hän saavuttaa riittävät valmiudet uudessa yhteiskunnassa toimimiseen ja pystyy ottamaan vastuun omasta kotoutumisestaan. Kotoutuminen ei ole yksipuolinen prosessi, vaan edellyttää myös vastaanottavan yhteiskunnan panosta. Kotoutumissuunnitelma tehdään yhdessä maahan muuttaneen kanssa ja hän on kotoutumisessaan alusta alkaen aktiivinen toimija. Hallituksen esityksestä ja korvausajan lyhenemisen perusteluista saa vaikutelman, että vastuu olisi kotoutumisaikana viranomaisella ja vasta kotoutumisajan jälkeen siirtyisi kotoutujalle.

Kokemuksemme mukaan valtaosa pakolaistaustaisista asiakkaista hyötyy kolmen vuoden kotoutumisajasta, mutta kesto määritellään yksilöllisesti palvelutarpeen arvion mukaisesti.

Jos korvausaika lyhenee, on tärkeää, että myös kotoutumisen edistämistä vastaaville viranomaistoimijoille asetetaan selkeämmät aikarajat palvelujen järjestämiseksi. Korvausajan lyhentäminen ei ole oikeudenmukaista, mikäli asiakas joutuu odottamaan kotoutumissuunnitelman mukaisia toimenpiteitä, kuten kielikurssille tai muihin palveluihin pääsyä.

Myös yksilöllinen harkinta kotoutumisajan pidentämiselle erityisestä syystä tulisi olla mahdollista (sairaus, muut esteet) jatkossa.

Huolena on, että kotoutumisajan lyheneminen pidentää palveluiden tarvetta. Jos korvausaika lyhenee, tulisi varmistaa, että kotoutumista edistävillä viranomaisilla on riittävä rahoitus ja resurssi tehokkaaseen kotoutumisen edistämiseen lyhyemmässä ajassa ja siten, että tehokkaalla alun tuella tuetaan kotoutuvaa asiakasta pärjäämään itsenäisesti jatkossa. Esityksestä ei myöskään käy ilmi, miten kotoutumisajan lyhentäminen tosiasiaissa lisäisi kotoutujan omaa vastuuta kotoutumisestaan.

Tulkki-kustannusten maksaminen osana laskennallista korvausta on kannatettavaa, koska se vähentää työtä hyvinvointialueilla, kunnissa sekä Ely-keskuksessa. Kysymykseksi kuitenkin nousee, käyttävätkö toimijat tulkkaukseen jyvitettyä rahaa tulkkauksiin vai muihin kustannuksiin. Mikäli asiakkaat eivät saa asianmukaista tulkkausta, voidaan joutua tilanteisiin, jossa perheen lapset

tulkaavat tai asiakas ei saa tarvitsemaansa palvelua riittämättömän tulkkauksen vuoksi. Seuranta voisi järjestää esim. kysymällä eri viranomaisten tulkkikustannusten toteutumisesta vuositasona.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauksekustannuksesta (32 a §)

Tulkkauksekustannusten takaisinperintä ei kohtele kaikkia palvelunkäyttäjiä tasa-arvoisesti, sillä esim. englantia puhuvat eivät tarvitse tulkkipalvelua. Kiinteä summa ei myöskään ole tosiasiallinen summa, koska tulkkien hinnat ja tulkkauksajat vaihtelevat. Näin ollen asiakas saattaisi joutua tilanteeseen, jossa hän maksaa enemmän kuin todellinen kustannus olisi.

Maksujen takaisinperintä voi myös työllistää hyvinvointialuetta, kun asiakkaalle selitetään mistä maksu on muodostunut ja mahdollisesti autetaan häntä laatimaan selvitystä työvoimaviranomaiselle. Vaihtoehtoisesti työvoimaviranomaisella tulisi olla resurssia neuvoa ja ohjata, miten asiakas toimii tilanteessa, jossa hän haluaa muutosta maksun perimiseen.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Ikärajan alentaminen ei vähennä aikuistumisen tuen tarvetta ja siten laskennalliset euromääräiset säästöt näkyvät suurempina kustannuksina, mikäli nuorta ei kyetä tukemaan tarkoituksenmukaisesti muissa palveluissa.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella ilman huoltajaa tulleiden aikuistumisen tuki on keskitetty. Tiimissä tehdään sosiaalihuoltolain mukaisesti palvelutarpeenarvioita, suunnitelma; sekä tarjotaan suunnitelmallista sosiaalityötä, sosiaaliohjausta ja psykologityötä. Palvelun kohderyhmä on määritetty tarkemmin Laissa kotoutumisen edistämisestä ja ko. lain kriteerit täyttävälle nuorille tehdään aina palvelutarpeenarviointi, eli nämä nuoret olisivat joka tapauksessa myös sosiaalihuollon palveluiden piirissä -vaikka ikärajaa laskettaisiin. Keskitetyssä kotoutumista tukevassa aikuistumisen tuessa on kuitenkin tarjota erityistä osaamista juuri pakolaistaustaisten, ilman huoltajaa maahan tulleiden ja pääosin erityisen tuen tarpeisten nuorten kanssa työskentelyyn. Palvelu, jota on voitu tarjota nykyisin 25-vuotiaaksi asti, on päästy hyviin tuloksiin vahvalla ja moniammatillisella työskentelyllä; eli pääosin palvelutarve on päätynyt ennen nykyisen ikärajan saavuttamista ja nuoria ei ole tarvinnut siirtää enää muihin sosiaalihuollon palveluihin. Ikärajan ja korvausrajan muutos tarkoittaisi lähinnä sitä, että nuoret siirrettäisiin toiseen sosiaalihuollon palveluun, josta puuttuu erityisosaaminen tästä asiakasryhmästä.

Tutkimusten perusteella riski nuorten sairastumiselle mielenterveysongelmiin nousee juuri 23-vuoden kohdalla, joten olisi erityisen tärkeä voida tarjota jälkihuoltoa ja psykososiaalista tukea tämän ikävaiheen ylitse. Tuossa vaiheessa nuorten itsenäistymisprosessi on vielä kesken ja asiakastyöstä saamamme kokemuksen perusteella myös traumakokemusten esilletulo, sekä voinnin putoaminen on ajoittunut nykyisillä asiakasnuorilla juuri 22-24 vuoden kohdalle; tällöin olisi erittäin tärkeää että nuorta voidaan tukea, ohjata tarvittaessa lisäpalveluihin ja kannatella hänen selviämistään vaikeamman elämänvaiheen yli. Tähän ikään osuu myös isolla osalla nuorista valmistuminen ammattiin ja siirtyminen työelämään eli kotoutumisen keskeiset tavoitteet, joihin nuoret usein tarvitsevat vielä tukea. Työvoimapolusta riippumatta pakolaistaustaisten nuorten siirtyminen koulusta työelämään on vaikeaa johtuen rakenteellisesta rasismista.

Ilman huoltajaa tulleilta nuorilta puuttuvat täysin perheen tai muun sukulaisverkoston tuki, päinvastoin he kohtaavat usein vakavaa syrjintää myös omien etnisten yhteisöidensä taholta. Tähän pystytään tarjoamaan tukea nuoren aikuistumisen tärkeimpinä vuosina, jolloin osa perustaa oman perheen ja saa omia lapsia. Tulisikin selvittää, kuinka suuri merkitys ikärajan laskemisella olisi 23-25vuoden iässä nuorten perheisiin syntyviin lapsiin. Ilman omia vanhempia uudessa maassa pakolaistaustaisena ja rikkonaisen lapsuuden itse kokeneena nuorena aikuisena omien lasten kasvattaminen ilman tukiverkkoja on haastavaa.

Työskentelyotteemme on suhdeperustainen ja kun nuori siirtyy palvelusta toiseen, vie aikaa rakentaa uusi luottamussuhde uuteen työntekijään, eikä tämä edistä nuoren kotoutumista.

Ikärajan alentaminen ei vähennä aikuistumisen tuen tarvetta ja siten laskennalliset euromääräiset säästöt näkyvät suurempina kustannuksina, mikäli nuorta ei kyetä tukemaan tarkoituksenmukaisesti muissa palveluissa. Lakimuutos ilman siirtymäaikaa ja kesken lomakautta on myös kohtuuton ja lisää entisestään riskiä siitä, etteivät aikuistuvat nuoret saa tarvitsemiaan palveluja. Tämä lisää riskiä, että hyvin alkanut kotoutumisen prosessi keskeytyy tuen katketessa. Huomattavaa on myös se, etteivät kaikki nuoret pääse kotoutumista tukevan tuen piiriin 18-vuotiaana vaan vasta siinä vaiheessa, kun ovat saaneet oleskeluluvan.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

Hyvinvointialueen vastuu ohjauksesta lisääntyy pakolaisten alkuvastaanotosta. Tämä tulee huomioida valtionosuukissa, mikäli kunnalta siirtyy tehtäviä hyvinvointialueelle.

Muut huomiot

(68§) Vantaan ja Keravan hyvinvointialue kannattaa esitystä, että ELY-keskuksen päätöstä kustannusten korvaamisesta siirtyisi henkilön mukana, koska se vähentäisi hallinnollista työtä hyvinvointialueella.

Kuntapaikkakäytäntö tulisi muuttaa kotolaissa alaikäisenä ilman huoltajaa tulleille, sillä hyvinvointialue tosiasiaassa vastaa nuoren asuttamisesta. Toivottavaa olisi, että kunta tosiasiaassa järjestäisi kuntapaikan eli ensimmäisen asunnon ilman huoltajaa tulleelle.

Tuovinen Minna

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue - Kotoutumista tukevat sosiaalipalvelut